

Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Τόμ. 11, Αρ. 9B (2022)

Τα διασχολικά project στη σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση

Δέσποινα Γεώργιος Στύλα, Δημήτρης Μαντζάρης

doi: [10.12681/icodl.3532](https://doi.org/10.12681/icodl.3532)

Τα διασχολικά project στη σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση

Interdisciplinary projects in school distance education

Δέσποινα Στύλα
Δρ. Διδακτικής Μεθοδολογίας ΠΘ
Μεταδιδάκτωρ Παιδαγωγικής ΠΘ
Μέλος ΣΕΠ του ΕΑΠ
despostyla@uth.gr

Δημήτρης Μαντζάρης
ΕΔΠΠ Νοσηλευτικής
Πανεπιστημίου Θεσσαλίας
dmantzar@uth.gr

Abstract

The suspension of schools due to the pandemic (Covid-19) created new educational data, unprecedented for Greek society and difficulties that had to be addressed in order to smoothly continue the educational process at all levels of education. This bibliographic study describes and analyzes interdisciplinary projects, how they are organized, their relationship with the internet, their benefits and limitations. Its aim is to highlight through the literature review that the benefits for students and teachers, resulting from the organization and implementation of interdisciplinary projects using the Internet and New Technologies in general are clearly more than the difficulties and that is why it is worthwhile for teachers to continue to work with other schools (for example in European programs or in research projects) at the same pace as they did in the pre-pandemic era, trying to adapt interdisciplinary projects to the new data of modern distance education (whenever it needs to be applied for exceptional reasons, such as the school year 2020-2021).

Keywords: *interdisciplinary projects, distance education, pandemic*

Περίληψη

Η αναστολή λειτουργίας των σχολικών μονάδων λόγω της πανδημίας (Covid-19) δημιούργησε νέα εκπαιδευτικά δεδομένα, πρωτόγνωρα για την ελληνική κοινωνία και δυσκολίες οι οποίες έπρεπε να αντιμετωπιστούν με σκοπό την ομαλή συνέχιση της εκπαιδευτικής διαδικασίας σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης. Η παρούσα βιβλιογραφική μελέτη περιγράφει και αναλύει τα διασχολικά project, τον τρόπο οργάνωσής τους, τη σχέση τους με το διαδίκτυο, τα οφέλη και τους περιορισμούς τους. Στόχος της είναι να αναδείξει μέσα από τη βιβλιογραφική επισκόπηση πως τα οφέλη για τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς, που προκύπτουν από την οργάνωση και την υλοποίηση διασχολικών project με τη χρήση του διαδικτύου και γενικότερα των Νέων Τεχνολογιών είναι σαφώς περισσότερα από τις δυσκολίες. Για αυτό αξίζει οι εκπαιδευτικοί να συνεχίσουν τη συνεργασία με άλλα σχολεία (όπως για παράδειγμα στο πλαίσιο ευρωπαϊκών προγραμμάτων ή στο πλαίσιο ερευνητικών εργασιών), με τον ίδιο ρυθμό που συνεργάζονταν και στην προ πανδημίας εποχή, προσπαθώντας να προσαρμόσουν τα διασχολικά project στα νέα δεδομένα της σύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (όπως συνέβη το σχολικό έτος 2020-2021).

Λέξεις-κλειδιά: *διασχολικά project, εξ αποστάσεως εκπαίδευση, πανδημία*

Εισαγωγή

Στις 10 Μαρτίου 2020 απεστάλη σε όλες τις σχολικές μονάδες της ελληνικής επικράτει κοινή υπουργική απόφαση (ΚΥΑ 16838/2020) στην οποία αναφερόταν η προσωρινή απαγόρευση λειτουργίας όλων των σχολικών μονάδων για προληπτικούς λόγους δημόσιας υγείας. Εν συνεχεία οι σχολικές μονάδες τις επόμενες ημέρες κλήθηκαν να οργανωθούν και να «προσφέρουν» στους μαθητές/τριες τους εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Έτσι, η σύγχρονη εξ αποστάσεως εκπαίδευση μέσω ψηφιακής πλατφόρμας, εφαρμόστηκε σε δύο φάσεις, αρχικά πιλοτικά το διάστημα 8-10 Απριλίου και μετά κανονικά από τις 27 Απριλίου έως 25 Μαΐου 2020 (ΥΠΑΙΘ, 2020η). Σύμφωνα με τον Παπαδόπουλο (2021: 379) προέκυψαν πολλά και σημαντικά προβλήματα την περίοδο αυτή, τα κυριότερα ήταν: πρώτον η άγνοια μερίδας εκπαιδευτικών στη χρήση νέων τεχνολογιών και δεύτερον η έλλειψη υλικοτεχνικού εξοπλισμού τόσο από αρκετούς εκπαιδευτικούς όσο και από σημαντική μερίδα οικογενειών των μαθητών αν και στις εγκυκλίους και στις οδηγίες του Υπουργείου Παιδείας θεωρούνταν δεδομένη η ύπαρξη του εξοπλισμού (ΥΠΑΙΘ, 2020h).

Έτσι, λοιπόν, οι εκπαιδευτικοί της Ελλάδας, κλήθηκαν να γνωρίσουν θεωρητικά την έννοια της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και στη συνέχεια να την εφαρμόσουν στις ψηφιακές τους πια τάξεις, άλλοι με περισσότερη επιτυχία και άλλοι με λιγότερη. Σε κάθε περίπτωση, όμως, η συλλογική προσπάθειά τους ήταν ο κινητήριος μοχλός στην πρώτη - στα χρονικά- οργανωμένη και νομικά θεσμοθετημένη (από το κράτος) απόπειρα εφαρμογής της σύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, στα ελληνικά σχολεία. Λαμβάνοντας υπόψη το παραπάνω χρονικό, η παρούσα μελέτη αποσκοπεί μέσω της βιβλιογραφικής επισκόπησης να περιγράψει/αναλύσει την έννοια των διασχολικών project και τη θέση που πρέπει να έχουν στην σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση, δεδομένης της μεγάλης ωφελιμότητάς τους (όπως αυτή προκύπτει μέσα από επιστημονικές έρευνες) τόσο για τους μαθητές όσο και για τους εκπαιδευτικούς.

Οι έννοιες: εξ αποστάσεως εκπαίδευση και διασχολικά project

Σύμφωνα με τον Λιοναράκη (2001) η εξ αποστάσεως εκπαίδευση αποτελεί μορφή διδασκόμενο σε σχεδόν μόνιμη βάση και καθ' όλη τη διάρκεια της μαθησιακής διαδικασίας. Τα βασικά χαρακτηριστικά της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης συνοψίστηκαν από τον Keegan (2001) ως εξής: 1ο. Η ύπαρξη φυσικής απόστασης του σπουδαστή από τον εκπαιδευτή. 2ο. Ο κεντρικός ρόλος που έχει ο εκπαιδευτικός οργανισμός που σχεδιάζει, οργανώνει, προετοιμάζει, σχετικό διδακτικό υλικό, αλλά παράλληλα αναλαμβάνει και την υποστήριξη των σπουδαστών. 3ο. Η χρήση τεχνικών μέσων - έντυπων, οπτικοακουστικών ή ηλεκτρονικών- ως φορέων μεταφοράς του εκπαιδευτικού περιεχόμενου. 4ο. Η δυνατότητα αμφίδρομης επικοινωνίας, από τον τεχνολογικά υποστηριζόμενο διάλογο. 5ο. Η απουσία σε μεγάλο βαθμό της λειτουργίας της μαθησιακής ομάδας.

Όταν αναφερόμαστε συγκεκριμένα στη σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση πρέπει σύμφωνα με τις Μίμινου και Σπανακά (2013: 80) να έχουμε υπόψη ότι αφορά κυρίως σε τρεις μορφές: «α) στην Αυτοδύναμη σχολική εξΑΕ, η οποία παρέχει ολοκληρωμένα

προγράμματα πλήρως αναγνωρισμένα και ταυτόσημα με το συμβατικό σύστημα εκπαίδευσης, με διαφορές στο είδος του εκπαιδευτικού υλικού και της επικοινωνίας. Όταν αυτή η μορφή εκπαίδευσης, παρέχεται μέσω του διαδικτύου σε τηλεσυναντήσεις σύγχρονης ή ασύγχρονης επικοινωνίας, τότε μιλάμε για τα εικονικά σχολεία, όπως λειτουργούν στην Αμερική και την Αυστραλία β) στη Συμπληρωματική σχολική εξΑΕ, η οποία ακολουθεί τις μεθόδους της αυτόνομης, λειτουργεί όμως ενισχυτικά και παράλληλα με το συμβατικό σχολείο. Η συμπληρωματική εξ αποστάσεως εκπαίδευση μπορεί να αφορά, είτε στην παρακολούθηση μεμονωμένων μαθημάτων για συγκεκριμένους λόγους, είτε σε συνεργασίες σχολείων μέσα από τα σχολικά δίκτυα, με σκοπό την ολοκλήρωση κάποιων εργασιών και τη συμμετοχή σε τηλεδιασκέψεις διαφόρων μαθησιακών αντικειμένων. γ) στη Μεικτή/ Πολυμορφική /Συνδυαστική εκπαίδευση, η οποία συνιστά μια όσο το δυνατό καλύτερη όσμωση μεταξύ συμβατικών τρόπων μάθησης και εξ αποστάσεως διαδικτυακών μορφών εκπαίδευσης, με στόχο την ουσιαστική αλληλεπίδραση».

Όσον αφορά το project, τη δεύτερη σημαντική έννοια της παρούσας μελέτης, σύμφωνα με τις Katz και Chard (2000) πρόκειται για μία εις βάθος ομαδική μελέτη ενός συγκεκριμένου θέματος (topic), το οποίο ενθαρρύνει τα παιδιά να εφαρμόσουν τις δεξιότητές τους με ανοιχτές δραστηριότητες που έχουν σκοπό τη βελτίωση της κατανόησής τους για τον κόσμο στον οποίο ζουν. Ακόμη, ο Frey (1998:11) διατείνεται: «πως όσον αφορά στη διδακτική μέθοδο project, πρόκειται για μια ανοιχτή διαδικασία μάθησης που τα όρια και οι δυνατότητές της δεν είναι αυστηρά καθορισμένα. Εξελίσσεται ανάλογα με την εκάστοτε κατάσταση και τα ενδιαφέροντα των συμμετεχόντων. Επειδή δεν έχει σταθερά όρια και μια συγκεκριμένη δομή αδυνατούμε να της δώσουμε έναν ακριβή ορισμό». Μάλιστα, δεν είναι λίγες οι φορές που τα ελληνικά σχολεία έχουν συνεργαστεί μέσω διαδικτύου είτε με άλλα σχολεία της χώρας, είτε με σχολεία ξένων χωρών στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής συνεργασίας με σκοπό την από κοινού υλοποίηση και παρουσίαση project. Σύμφωνα με τους Stahl, Koschmann και Suthers (2006) αυτού του είδους η επικοινωνία πραγματοποιείται μέσω του διαδικτύου με τη χρήση: 1. ηλεκτρονικού ταχυδρομείου για ανταλλαγή υλικού, 2. τηλεδιασκέψεων για απευθείας συνομιλίες, 3. τόπων συζητήσεων (forums) για συζήτηση - ανταλλαγή απόψεων, 4. ιστοσελίδων. Γενικότερα το διαδίκτυο, όπως θα δούμε στη συνέχεια, αποτελεί μια γέφυρα επικοινωνίας μεταξύ μαθητών από απομακρυσμένα σχολεία, διαφορετικών χωρών ή της ίδιας χώρας, με στόχο την από κοινού υλοποίηση σχεδίων εργασίας (project) στο πλαίσιο μιας ερευνητικής εργασίας, κάποιου μαθήματος του αναλυτικού προγράμματος (Alston, 2002). Εν συνεχεία ακολουθεί μία σύντομη περιγραφή του οργανωτικού πλαισίου ενός διασχολικού project και του ρόλου του διδάσκοντα σε αυτό το οργανωτικό πλαίσιο.

Η οργάνωση ενός διασχολικού project

Η διασχολική οργάνωση ενός project ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα σχολεία δε διαφέρει σε τίποτα από την οργάνωση του project που γίνεται ενδοσχολικά. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στον καταμερισμό της εργασίας, να μην υπάρχουν επίσης, μεγάλες διαφορές γνωστικού επιπέδου. Αντικείμενο της εργασίας μπορεί να είναι οποιοδήποτε θέμα, από κάθε γνωστικό αντικείμενο (Leask & Meadows, 2000). Ακολούθως, μέσω του διαδικτύου διεξάγεται, η ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειριών, η καταχώριση των δεδομένων, η συζήτηση για τη διεξαγωγή της εργασίας και η

παρουσίαση των αποτελεσμάτων. Ιδιαίτερο βάρος πρέπει να δοθεί στην επεξεργασία των πληροφοριών. Δεν αρκεί η απλή παρουσίαση τους αλλά πρέπει να γίνεται ανάλυση και επεξεργασία τους στην τάξη (ό.π).

Σ' αυτού του είδους τις διασχολικές δραστηριότητες οι μαθητές εργάζονται εντός και εκτός σχολικής αίθουσας, επισκέπτονται περιοχές του τόπου τους και άλλα, καταχωρούν τα στοιχεία στον ηλεκτρονικό υπολογιστή, δημιουργώντας ψηφιακό υλικό. Κατόπιν, ανταλλάσσουν τα δεδομένα που συνέλεξαν με τους μαθητές από άλλες περιοχές και γίνεται ηλεκτρονικά η σύγκριση τους (Boss & Krauss, 2007).

Κάθε εκπαιδευτικός που αναλαμβάνει να συντονίσει τους μαθητές που συμμετέχουν σε ένα εκπαιδευτικό διασχολικό project, οφείλει πριν ξεκινήσει, να γνωρίζει ορισμένες βασικές αρχές που διέπουν τη συνεργατική μάθηση μέσω ψηφιακών μέσων Έτσι, προκειμένου να εξελιχθούν όλα ομαλά πρέπει ο εκπαιδευτικός να κάνει έναν προγραμματισμό. Η σωστή συνεργασία, μέσω ψηφιακών μέσων επιτυγχάνεται με το σωστό προγραμματισμό, όπου καθορίζεται η σειρά των δραστηριοτήτων, η κατανομή των ρόλων και άλλα (Jermann, Soller & Lesgold, 2004). Στο σωστό αυτόν προγραμματισμό μεγάλο ρόλο παίζουν τα ψηφιακά μέσα και συγκεκριμένα οι Νέες Τεχνολογίες, όπως θα δούμε στη συνέχεια.

Η σχέση του διασχολικού project με τις Νέες Τεχνολογίες

Ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα των σχεδίων εργασίας (project) είναι η στενή τους σχέση με τις Νέες Τεχνολογίες, καθώς η συμβολή τους σε όλα τα στάδια της υλοποίησης είναι ανεκτίμητης αξίας. Συγκεκριμένα οι Νέες Τεχνολογίες μπορούν να ενταχθούν και να χρησιμοποιηθούν στην εκπαίδευση σε τρία επίπεδα: (α) ως εργαλείο ατομικής δημιουργίας (β) στο πλαίσιο διασχολικής συνεργασίας μεταξύ σχολείων (το οποίο ερευνά η παρούσα μελέτη) (γ) στο πλαίσιο ενδοσχολικής συνεργασίας (Κόμης, 2004). Η χρήση των ψηφιακών εργαλείων (digital tools) κατά την υλοποίηση ενός διασχολικού project καταργεί τα όρια της παραδοσιακής τάξης. Οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα της πρόσβασης και της ανάλυσης πληροφοριών από όλες τις γωνιές της γης, καθώς και της σύνδεσής τους με άλλους μαθητές. Αυτό σημαίνει ότι μπορούν να συζητήσουν και να ανταλλάξουν πληροφορίες, να επικοινωνήσουν και να συνεργαστούν, χρησιμοποιώντας εργαλεία όπως το διαδίκτυο (Boss & Krauss, 2007). Το διαδίκτυο συγκεκριμένα μπορεί να αποτελέσει το όχημα για την ανάπτυξη συνεργατικών, ομαδικών δραστηριοτήτων, τόσο εντός της σχολικής τάξης, όσο και σε συνεργασία με απομακρυσμένα σχολικά ιδρύματα. Η εκπαίδευση από απόσταση κερδίζει συνεχώς έδαφος. Δημιουργούνται «οικουμενικές τάξεις» και διεξάγονται διδασκαλίες από μίλια μακριά (Προβελέγγιος, 2003: 78). Ακόμη, η εισαγωγή των νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση, προσφέρει τα τελευταία χρόνια απεριόριστες δυνατότητες, καθώς οι μαθητές εμπλέκονται σε αυθεντικά περιβάλλοντα μάθησης στα οποία συλλέγουν, καταγράφουν και αναλύουν δεδομένα, ενώ καλούνται να επιλύσουν προβλήματα της καθημερινής ζωής (Stahl, 2006).

Όλα τα παραπάνω, πολλές φορές εκτυλίσσονται μέσω των ψηφιακών κοινωνικών δικτύων. Ο όρος ψηφιακά κοινωνικά δίκτυα αναφέρεται σε νοητικά δίκτυα που σχηματίζονται μεταξύ ατόμων και ομάδων, συνιστώντας κόμβους επικοινωνίας (Στιβακτάκη, 2012). Τα δίκτυα αυτά υποστηρίζονται από συγκεκριμένες ψηφιακές πλατφόρμες που επιτρέπουν στο χρήστη να δημιουργήσει ένα προφίλ (Boyd & Ellison, 2008: 211). Τα ψηφιακά κοινωνικά δίκτυα έχουν εισχωρήσει σε μεγάλο βαθμό στο χώρο

της εκπαίδευσης, αξιοποιώντας τις δυνατότητες ανάπτυξης συνεργασιών μεταξύ σχολικών μονάδων, εκπαιδευτικών και μαθητών. Η κοινωνική δικτύωση που προκύπτει περιλαμβάνει την ανταλλαγή απόψεων αναφορικά με ένα θέμα, την ανάρτηση ψηφιακού ή άλλου υλικού, την ανάθεση εργασιών σε μαθητές και άλλα. Βασικό χαρακτηριστικό είναι η εύκολη δημιουργία και η οικονομική λειτουργία τους (Γλέζου & Γρηγοριάδου, 2010; Παπαδάκης & Κορδάκη, 2010). Ένα τέτοιο εκπαιδευτικό δίκτυο είναι ενδεικτικά το Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο (Π.Σ.Δ.), του Υπουργείου Παιδείας, στο οποίο στηρίχθηκε εν μέρει η εξ αποστάσεως εκπαίδευση στη δύσκολη εποχή της πανδημίας (που ακόμη διανύουμε) και το οποίο διασυνδέει όλα τα σχολεία, τους εκπαιδευτικούς και πλήθος φορείς του Υπουργείου. Το Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο παρέχει προηγμένες υπηρεσίες στις σχολικές μονάδες όπως: ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, τηλεδιάσκεψη, ασύγχρονη τηλεεκπαίδευση (www.sch.gr/e-learning), φιλοξενία ιστοσελίδων (Web hosting), ηλεκτρονικές δημοσιεύσεις, βίντεο κατ' απαίτηση (video on demand) και άλλα (www.sch.gr). Όπως λοιπόν γίνεται φανερό η χρήση των Νέων Τεχνολογιών αποτελεί το 'άλφα και το ωμέγα' για τη διεξαγωγή ενός διασχολικού project.

Διαδικασία της βιβλιογραφικής επισκόπησης

Καθώς η εξ αποστάσεως εκπαίδευση κερδίζει συνεχώς έδαφος και εδραιώνεται στη σχολική εκπαίδευση και συγκεκριμένα πλέον γίνεται πολύς λόγος για αυτήν στην εποχή του Covid-19 και καθώς η αξία των διασχολικών project θεωρείται από πολλούς μελετητές ανεκτίμητη, για αυτούς ακριβώς τους λόγους η συγκεκριμένη μελέτη αφενός σκοπεύει να βρει αποδεικτικά στοιχεία όσον αφορά αυτή την αξία μέσα από την επισκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας και αφετέρου θα προσπαθήσει να απαντήσει στην εξής ερώτηση: ποια είναι τα οφέλη για τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς, που προκύπτουν από τα διασχολικά project, ώστε να καθιστούν αναγκαία την εφαρμογή τους κατά τη σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση;

Επιπλέον, στη συγκεκριμένη βιβλιογραφική μελέτη εμπεριέχονται άρθρα επιστημονικών περιοδικών και άρθρα από πρακτικά συνεδρίων (με τυφλό σύστημα κρίσης από δύο κριτές και διεθνή τυποποιημένο αριθμό σειράς για περιοδικές εκδόσεις) και επιστημονικά βιβλία (με διεθνή τυποποιημένο αριθμό βιβλίου) τα οποία περιέχουν θεματολογία που αφορά τα διασχολικά project και την ωφελιμότητα τους στην εκπαίδευση τόσο για τους μαθητές όσο και για τους εκπαιδευτικούς. Μάλιστα, καθώς η βιβλιογραφική επισκόπηση εστιάζει στη σύνθεση επιστημονικών κειμένων, συναφών με το θέμα που ερευνάται και κυρίως, στην κριτική εξέταση αυτής της σύνθεσης και καθώς η αξιοποίηση μεγάλου αριθμού κατάλληλων βιβλιογραφικών αναφορών αποτελεί ένα δείκτη ποιότητας της έρευνας (Χατζηνικήτα, 2013), για αυτό επιλέχθηκαν άρθρα της τελευταίας σχεδόν εικοσαετίας (περιόδου 1998-2021).

Βασικό κριτήριο επιλογής τους ήταν να αφορούν καθαρά και μόνο σε συνεργασίες σχολείων (ελληνικών ή ξένων) μεταξύ τους, πράγμα που διασφαλίστηκε κατά την αναζήτηση με τη χρήση συναφών -με το ερώτημα της έρευνας- λέξεων κλειδιών (όπως διασχολική, συνεργασία και project). Η αναζήτηση τους έγινε από τους ερευνητές ηλεκτρονικά στο διαδίκτυο, μέσω της μηχανής αναζήτησης πληροφοριών και συγκεκριμένα μέσω του «Μελετητή Google» ή αλλιώς στα αγγλικά «Google Scholar», που παρέχει έναν απλό τρόπο ευρείας αναζήτησης μόνο στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία. Τα άρθρα αναλύονται ανάλογα με το περιεχόμενο τους και με βάση το σκοπό της μελέτης, συγκεκριμένα με θεματική ανάλυση. Η θεματική ανάλυση συνίσταται στη

συστηματική αναγνώριση, οργάνωση και κατανόηση συνήθως επαναλαμβανόμενων μοτίβων νοήματος εντός ενός συνόλου δεδομένων, εστιάζοντας σε εκείνα που είναι σχετικά με το υπό εξέταση θέμα το οποίο μελετάται και σε εκείνα που είναι κατάλληλα για την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων (Braun & Clarke, 2012: 57).

Τα οφέλη των διασχολικών συνεργατικών δραστηριοτήτων και οι δυσκολίες

Οι έρευνες που αφορούν στην οργάνωση διασχολικών δραστηριοτήτων διατείνονται πως τα οφέλη για τους μαθητές είναι πολλαπλά. Συγκεκριμένα, οι Ιωάννου και Φερεντίνος (2007) τονίζουν πως όταν οι μαθητές μοιράζονται τις ιδέες τους με άλλους σε διασχολικές δραστηριότητες, ενθαρρύνονται να τις εκθέσουν ηλεκτρονικά στους συμμαθητές τους και στους ξένους μαθητές. Συγκρίνοντας τις ιδέες τους, οι μαθητές αναγκάζονται να δουν τα πράγματα από μια σκοπιά διαφορετική από τη δική τους. Ακόμη, η διεθνής έρευνα έχει δείξει ότι η κοινωνική συνεργασία σε διασχολικές δραστηριότητες μπορεί να βελτιώσει τις επιδόσεις των μαθητών, μαθαίνοντας να συνεργάζονται και να επικοινωνούν τόσο μεταξύ τους όσο και με άλλους ανθρώπους. Οι μαθητές αναπτύσσουν κοινωνικές σχέσεις και γνωρίζουν άλλους πολιτισμούς (Βοσνιάδου, 2001).

Επιπλέον, η συνεργασία σχολείων για την ανταλλαγή απόψεων σε εκπαιδευτικά και κοινωνικά θέματα και για την πραγματοποίηση κοινών στόχων, βοηθά τους μαθητές στη διεύρυνση των εμπειριών τους και στην καλύτερη κατανόηση του κόσμου (Παπαδόπουλος, 1998). Σύμφωνα με έρευνα των Maiworm, Kastner και Wenzel (2012) που αφορούσε στη συνεργασία μεταξύ ευρωπαϊκών σχολείων (στο πλαίσιο του προγράμματος Comenius), το κομμάτι της επικοινωνίας θεωρείται ότι συμβάλλει σημαντικά στην εισαγωγή μίας «ευρωπαϊκής ματιάς» στη διδασκαλία, συγκεκριμένα καλλιεργείται η ευρωπαϊκή διάσταση στο σχολείο και η διεύρυνση των εμπειριών των μαθητών. Το ίδιο αναφέρει και η Plana (2012) σε μία μελέτη σχετικά με τον αντίκτυπο των συνεργασιών μεταξύ σχολείων από διάφορες χώρες (στο πλαίσιο του προγράμματος Comenius), όπου διατείνεται πως οι μαθητές αναπτύσσουν σημαντικά τις πολιτιστικές και κοινωνικές δεξιότητές τους αλλά και τις γνώσεις πληροφορικής.

Ανάμεσα στα οφέλη που προκύπτουν από τις συνεργασίες σχολείων αναφέρονται επιπρόσθετα (Burns, 2003): Α) Η άρση της γεωγραφικής απομόνωσης. Η απομόνωση έχει ως επακόλουθο κάποια σχολεία να αδυνατούν να προσφέρουν στους μαθητές τους πλήθος ευκαιριών, πράγμα που αντιμετωπίζεται σε ένα βαθμό με τις διασχολικές συνεργασίες. Β) Η ανταλλαγή εμπειριών και απόψεων μεταξύ μαθητών, εκπαιδευτικών και φορέων οδηγεί στη βελτίωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Αλλά και ο εκπαιδευτικός αποκομίζει σημαντικά οφέλη από την οργάνωση τέτοιων δραστηριοτήτων. Αποκτά σημαντικές εμπειρίες έρχεται σε επαφή με συναδέλφους του άλλων χωρών και με διαφορετικά εκπαιδευτικά συστήματα, επικοινωνεί και βοηθάει ο ένας τον άλλον από απόσταση, αλλά και με συναντήσεις αν αυτό χρειαστεί (Κυνηγός & Δημαράκη, 2002). Μάλιστα, στην έρευνα των Zevgitis και Emvalotis (2015: 69-70) οι εκπαιδευτικοί αξιολογούν πολύ θετικά την συνεργασία με τους συναδέλφους του εξωτερικού διότι υπήρχε μεγάλη διάθεση να μάθουν νέα πράγματα ο ένας από τον άλλον και τονίζουν πως τα πολύ μικρά προβλήματα που παρουσιάστηκαν κατά τη διάρκεια της συνεργασίας επιλύθηκαν με τον διάλογο. Το ίδιο παρατηρήθηκε και σε έρευνα των Lenc et al (2016) όπου οι εκπαιδευτικοί δήλωσαν πως στο πλαίσιο της συνεργασίας μεταξύ σχολείων ξένων χωρών (σε διάφορα προγράμματα όπως στο eTwinning), αναπτύσσονται

σχέσεις που διατηρούνται και μετά το τέλος της συνεργασίας και οι οποίες μπορούν να αποτελούν έρεισμα για περαιτέρω επικοινωνία σε επίπεδο σχολείων. Παράλληλα, οι εκπαιδευτικοί ως πολλαπλασιαστές ενισχύουν την προθυμία και των συναδέλφων τους για διασχολικές συνεργασίες μεταξύ ξένων σχολείων. Ανάμεσα στα οφέλη για τους εκπαιδευτικούς ο Symeonidis (2018) προσθέτει και την ανταλλαγή καλών πρακτικών, τη μάθηση και τη συνεργασία ανάμεσα στους συνεργαζόμενους εκπαιδευτικούς.

Οι δυσκολίες που παρουσιάζονται για την οργάνωση διασχολικών συνεργατικών project μέσω διαδικτύου δεν είναι ανυπέρβλητες. Οι δραστηριότητες αυτού του είδους αφενός απαιτούν τη διάθεση αρκετού χρόνου τόσο για τη σωστή προετοιμασία όσο και για τη διεξαγωγή τους, αφετέρου αν υπάρχει θέληση, η εξεύρεση χρόνου, πέρα του σχολικού, δεν είναι ανέφικτη. Επιπλέον, ο τεχνολογικός εξοπλισμός που απαιτείται για τη διεξαγωγή αυτών των δραστηριοτήτων είναι ένα σημαντικό πρόβλημα, αφενός η πλειοψηφία των σύγχρονων ελληνικών σχολείων διαθέτει τέτοιο εξοπλισμό, τα περισσότερα σχολεία είναι εξοπλισμένα με εργαστήρια πληροφορικής, όπου δε λείπουν οι σύγχρονοι ηλεκτρονικοί υπολογιστές, δωρεάν συνδέσεις, βιντεοπροβολείς και ψηφιακές κάμερες, αφετέρου είναι σίγουρο πως δε διαθέτουν όλες οι ελληνικές οικογένειες τεχνολογικό εξοπλισμό (υπολογιστές, εκτυπωτές, ηχεία, τάμπλετ και άλλα) με αποτέλεσμα αυτό να δυσχεραίνει τη θέση μιας αρκετά μεγάλης μερίδας μαθητών. Ωστόσο, το Υπουργείο Παιδείας, επιχειρεί μέσω της «Ψηφιακής Μέριμνας» για ευάλωτες κοινωνικά και οικονομικά ομάδες, να δώσει μία λύση στο πρόβλημα αυτό (περισσότερες πληροφορίες στο: <https://digital-access.gov.gr/>), ώστε σε ενδεχόμενη επιβολή νέας περιοριστικής καραντίνας για λόγους προστασίας της Δημόσιας Υγείας και νέας εφαρμογής της σχολικής εξ αποστάσεως εκπαίδευσης να αυξηθεί ο αριθμός των μαθητών που θα μπορούν να ανταπεξέλθουν (τουλάχιστον στο πρόβλημα του τεχνολογικού εξοπλισμού και της σύνδεσης στο διαδίκτυο).

Συμπεράσματα και συζήτηση

Βασική προϋπόθεση για να υπάρξουν αποτελεσματικά διασχολικά project είναι να διαμορφωθεί μεταξύ των σχολείων κλίμα εμπιστοσύνης, συνεργασίας και αλληλοκατανόησης (Gold & Evans, 1998). Αν υπάρχει ένα τέτοιο κλίμα στη συνέχεια δεύτερη απαραίτητη προϋπόθεση (τουλάχιστον προ της πανδημίας εποχής) ήταν να υπάρχει στα σχολεία ο απαιτούμενος τεχνολογικός εξοπλισμός. Πλέον, όπως προκύπτει και από τα προαναφερθέντα, με αφορμή την κρίση της πανδημίας, αναδύθηκε και το σοβαρό πρόβλημα του τεχνολογικού εξοπλισμού (και πρόσβασης στο διαδίκτυο) στα ελληνικά νοικοκυριά και στους μαθητές. Σαφώς και υπάρχουν και αρκετές άλλες δυσκολίες (όπως για παράδειγμα η διάθεση επιπλέον χρόνου πέρα του σχολικού, οι γνώσεις των εκπαιδευτικών και των μαθητών για την τεχνολογία κ.α.) οι οποίες μπορούν επίσης, να γίνουν αντικείμενο μελέτης μελλοντικών ερευνών, αλλά τα οφέλη που προκύπτουν από τις διασχολικές συνεργασίες είναι πολλαπλά (βλ. πιο πάνω) και δίνουν ισχυρά κίνητρα στους εκπαιδευτικούς να συνεχίσουν το απαιτητικό αυτό εγχείρημα της διαδικτυακής συνεργασίας με άλλα σχολεία και στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, με κάθε μέσο που διαθέτουν, έστω και αν η απόσταση που τους χωρίζει από τους μαθητές τους και με τα άλλα σχολεία είναι μεγάλη. Σε αυτό το σημείο οι ερευνητές κατανοούν έναν βασικό περιορισμό της παρούσας έρευνας, την καταγραφή των απόψεων των ελλήνων εκπαιδευτικών για τις διασχολικές συνεργασίες στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Αισιοδοξούν, όμως, πως μία μελλοντική εμπειρική έρευνα θα βοηθήσει

στην βαθύτερη και εγκυρότερη μελέτη του θέματος των διασχολικών συνεργασιών/project στο πλαίσιο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Alston, J. A. (2002). *Multi-leadership in urban schools: Shifting paradigms for administration and supervision in the new millennium*. New York: University Press of America.
- Βοσνιάδου, Σ.(2001). *Πώς μαθαίνουν οι μαθητές, Διεθνής Ακαδημία της Εκπαίδευσης, Διεθνές Γραφείο Εκπαίδευσης της UNESCO*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- Boss, S., & Krauss, J. (2007). *In Reinventing project-based learning: your field guide to real-world projects in the digital age*. Washington, DC: International Society for Technology in Education.
- Boyd, D. M., & Ellison, N. B. (2008). Socaila network sites: Definition, History and Scholarship. *Journal of Computer – Mediated Communication*, 13, 210 – 230.
- Braun, V., & Clarke, V. (2012). Thematic analysis. In H. Cooper, (Ed), *APA handbook of research methods in psychology* (pp. 51-77). Washington: APA.
- Burns, M. (2003). *Practitioner Perspectives on Successful Whole School Innovation, Collaboration and Leadership*. London: Innovation Unit.
- Γλέζου, Κ., Γρηγοριάδου, Μ., & Κωνσταντίνου, Ν. (2010). Αξιοποίηση διαδικτυακών υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης στην ελληνική εκπαίδευση. Στο Μ. Γρηγοριάδου (Επιμ.) Πρακτικά 5ου Πανελληνίου Συνεδρίου «Διδακτική της Πληροφορικής», Αθήνα, 375 – 384.
- Frey, K., (1998). *Η «Μέθοδος Project»* (μφρ Κλ. Μάλλιου). Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Gold, A., & Evans, J. (1998). *Reflecting on school management*. London: Falmer Press.
- Ιωάννου Σ., & Φερεντίνος Σ. (2007). Οι ΤΠΕ στην Εκπαίδευση: Αλλάζοντας το μαθησιακό περιβάλλον – Διαπιστώσεις και προοπτικές. *Αστρολάβος*, Τεύχος 6, ΕΜΕ, Αθήνα.
- Jermann, P., Soller, A., & Muehlenbrock, M. (2001). From mirroring to guiding: A review of state of the art technology for supporting collaborative learning. *Proceedings of the First European Conference on Computer-Supported Collaborative Learning*. Maastricht: The Netherlands, 324-331.
- Katz, L. G., & Chard, S. C. (2000) (2nd edit.). *Engaging children's minds: The project approach*. Norwood, NJ: Ablex.
- Keegan, D. (2001). *Οι βασικές αρχές της ανοικτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης*. Αθήνα: Μεταίχιμο.
- Κόμης, Β. (2004). *Εισαγωγή στις Εφαρμογές των ΤΠΕ στην Εκπαίδευση*. Αθήνα: Εκδόσεις Νέων Τεχνολογιών.
- Κυνηγός, Χ., & Δημαράκης, Ε. (2002). *Νοητικά εργαλεία και πληροφοριακά μέσα: Παιδαγωγικά αξιοποιήσιμες εφαρμογές των νέων τεχνολογιών στη γενική παιδεία*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Leask, M., & Meadows, J. (2000). *Teaching and Learning with ICT in the Primary School*. UK: Psychology Press.
- Lenc, A., Pečjak M. Z., Šraj U., & Abramič, M. (2016). *Study of the Impact of the eTwinning Programme on School Education in Slovenia*. Ljubljana: Centre of the Republic of Slovenia for Mobility and European Educational and Training Programmes (CMEPIUS). Ανακτήθηκε 20/9/2021 από: https://eng.cmepius.si/wpcontent/uploads/2015/08/C5%20tudija-eTwinning-2015_EN.pdf.
- Λιοναράκης, Α. (2001). Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Πολυμορφική Εκπαίδευση. Προβληματισμοί για μια ποιοτική προσέγγιση σχεδιασμού διδακτικού υλικού. Στο Α. Λιοναράκης (Επιμ.). *Απόψεις και Προβληματισμοί για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, (σελ. 34-52). Αθήνα: Προπομπός.
- Maiworm, F., Kastner, H., & Wenzel, H. (2012). *Study of the Impact of Comenius In-Service Training activities*. Full report. Study on behalf of the European Commission, DG Education and Culture. Ανακτήθηκε 20/9/2021 από: http://ec.europa.eu/education/comenius/doc/istreport_en.pdf.
- Μίμινου, Α., & Σπανακά, Α. (2013). Σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση: Καταγραφή και συζήτηση μίας βιβλιογραφικής επισκόπησης. 7th International Conference in Open & Distance Learning, Athens, Greece.
- Παπαδάκης, Σ., & Κορδάκη, Μ. (2010). Υποστήριξη εκπαιδευτικών Πληροφορικής στη δημιουργία σχεδίων μαθημάτων που ενθαρρύνουν την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης στο περιβάλλον LAMS. Στο Μ. Γρηγοριάδου (Επιμ.) Πρακτικά 5ου Πανελληνίου Συνεδρίου Διδακτική της Πληροφορικής, Αθήνα, 390 – 398.

- Παπαδόπουλος (2021). Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση: Διοικητικά - Οργανωτικά - Θεσμικά Προβλήματα στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. 1^ο Διεθνές Διαδικτυακό Εκπαιδευτικό Συνέδριο από τον 20ο στον 21ο αιώνα μέσα σε 15 ημέρες, 373-381.
- Παπαδόπουλος, Σ. (1998). *Οργάνωση και Διοίκηση της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Plana, M., G., C. (2012). The reality of Comenius projects in ten Catalan educational institutions. *Gist Education and Learning Research Journal*, (6), 145, pp.190-212. Ανακτήθηκε 20/9/2021 από: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1062580.pdf> .
- Προβελέγγιος, Π. (2003). Διασχολικές συνεργατικές δραστηριότητες μέσω δικτύου. Πρακτικά δεύτερου συνεδρίου στη Σύρο, *ΤΠΕ στην εκπαίδευση*.
- Stahl, G. (2006). *Group cognition: Computer support for building collaborative knowledge*. Cambridge. MA: MIT Press.
- Stahl, G., Koschmann, T., & Suthers, D. (2006). Computer-supported collaborative learning: An historical perspective. In R. K. Sawyer (Ed.), *Cambridge handbook of the learning sciences* (409-426). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Στιβακτάκη, Μ. (2012). Πλατφόρμες ανάπτυξης κοινωνικών δικτύων στο σύγχρονο σχολείο. Πρακτικά 6^{ου} Πανελληνίου συνεδρίου για τη *Διδακτική της Πληροφορικής* (σελ. 401-406). Φλώρινα.
- Symeonidis, V. (2018). Revisiting the European Teacher Education Area: The Transformation of Teacher Education Policies and Practices in Europe. *Center for Educational Policy Studies Journal*. 8(3), pp.13-34. Ανακτήθηκε 20/9/2021 από: <https://ojs.cepsj.si/index.php/cepsj/article/view/509>
- ΥΠΑΙΘ (2020h). Εγκύκλιος 40209/Δ1 της 26-3-2020. *Οδηγίες Υλοποίησης Προγραμμάτων εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης με Σύγχρονη Μέθοδο Διδασκαλίας*. Αθήνα: Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων.
- ΥΠΑΙΘ (2020n). Εγκύκλιος 62359/ΓΔ5 της 25-5-2020. *Προετοιμασία επαναλειτουργίας σχολείων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και ΣΜΕΑΕ*. Αθήνα: Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων.
- Χατζηνικήτα, Β. (Επιμ.) (2013). *Οδηγός σχολιασμού διπλωματικής εργασίας (εμπειρική έρευνα)*. Ανακτήθηκε 20/9/2021, από: <https://lib.eap.gr/images/SAS.pdf>.
- Zevgitis, T., & Emvalotis, A. (2015). The impact of European programmes dealing with mobility in secondary education. *Journal of international Mobility*, 1(3), pp.61-80. Ανακτήθηκε 20/9/2021, από: <https://www.cairn.info/revue-journal-of-international-mobility-2015-1-page-61.htm>.